

Αφιέρωμα στην ιστορική επέτειο:

5 Μαρτίου 1905 - 5 Μαρτίου 2010

Γράφει ο
ΣΤΑΜΑΤΗΣ Απ.
ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ,
δάσκαλος -
λαογράφος

105 χρόνια από την Επανάσταση του Θερίσου

Αύριο, Σάββατο 6 Μαρτίου 2010, θα 'ναι τιμή και Χρέος όλων μας, να οδεύσουμε για το θρυλικό και ιστορικό Θερίσο. Θα βρισκόμαστε εκεί **Εκκλησία, Αρχές, Φορείς και Λαός, προκειμένου να τιμήσουμε την ιστορική επέτειο της Επανάστασης του Θερίσου (5-3-1905!).** Έτσι, χρέος της στήλης μας είναι, να παραχωρήσει το χώρο της: **“Πνευματικά και καλλιτεχνικά γεγονότα”, στα σχετικά με την Επέτειο ιστορικά δεδομένα.**

Το Θερίσο την εποχή της Επανάστασης

Εξ αρχής παραπέμπομε τους αγαπητούς αναγνώστες μας στο κείμενο εισήγησης μας στο συνέδριο: “Θέρισο 100 Χρόνια” του 2005, δημοσιευμένη στην “Ελλάς” τομ. 11ος, 2006, σ. 123-164. Για τις ανάγκες της στήλης μας σήμερα, μεταφέρουμε εδώ τα παρακάτω αποσπάσματα της μελέτης μας εκείνης:

« - **Εισαγωγικά.** Μια σύντομη ματιά στο σχετικό κεφάλαιο της Ιστορίας της Κρήτης. Στις 9 Δεκεμβρίου 1898 αποδίδεται στη Σούδα μέσα σε γενικό λαϊκό ενθουσιασμό, ο Πρίγκιπας Γεώργιος ως Ύπατος Αρμοστής Κρήτης. Βέβαια, η λύση αυτή θα είναι ο προπομπός της προσεχούς Ενώσεως της μαρτυρικής μεγαλονήσου Κρήτης, με την Μητέρα Ελλάδα. Στις 27 Απριλίου του 1899 ο Πρίγκιπας ορίζει τα μέλη της Κυβερνήσεώς του, στην οποία συμμετέχουν: ο **Ελευθ. Κ. Βενιζέλος** (Δικαιοσύνης), ο **Μαν. Κούνδουρος** (Εσωτερικών), ο **Ν. Γιαμαλάκης** (Δημόσιας Εκπ/σης), ο **Κ. Φούμης** (Οικονομικών) και ο **Χ. Στυλιανάκης** (Δημόσιας Ασφάλειας). Η Κυβέρνηση χωρίς χρονοτριβή αρχίζει το έργο της οργάνωσης της νεαρής Πολιτείας. Ο Βενιζέλος μάλιστα υποβάλλει μέσα σε χρόνο λιγότερο από μήνα (18-5-1899), πλήρη δικαστική νομοθεσία, την γνωστή «**Νομοθεσία της Κρητικής Πολιτείας**».

Δυστυχώς όμως: μέσα σε λίγους μήνες άρχισαν και οι διαφωνίες με τον Πρίγκιπα. Μια πρώτη, ήταν η πρόθεση του Πρίγκιπα να τον διεκδικήσει. Ενδεχόμενα, όπως θα ζητούσε από τις Μεγάλες Δυνάμεις την Ένωση της Κρήτης και είχε -έλεγε- δεδομένη την έγκρισή τους, λόγω των συγγενικών του, εκεί, δεσμών. Ο Βενιζέλος ανήσυχος παρατήρησε στον Πρίγκιπα ότι είναι επικίνδυνο να παρέχει στο Λαό τέτοιες «φρούδες» ελπίδες, αφού γνωρίζει ότι θα είναι ανεκπλήρωτες «υπό τας παρούσας συνθήκας»!

Άλλη διαφωνία του Βενιζέλου ήταν όταν ο Πρίγκιπας δήλωσε ότι «είναι αποφασισμένος να εγείρει ανάκτορον». Τότε του αντιπαρέβαλεν ο Βενιζέλος «ότι έτσι φροντίζει για την διαιώνιση τον σημερινού καθεστώτος, το οποίο δεχθήκαμε ως προσωρινό και ως τελευταίο σταθμό πριν από την οριστική

λύση».

Αυτά ήταν ήδη αρκετά για να επέλθει η διάσταση μεταξύ Πρίγκιπα και Βενιζέλου και ο τελευταίος να υποβάλει την παραίτησή του, η οποία μελετημένα δεν έγινε δεκτή. Στη συνέχεια, η συζήτηση για τον προϋπολογισμό, έδωσε το επόμενο ισχυρό κτύπημα στις σχέσεις Πρίγκιπα και Βενιζέλου, οπότε, στις 17 Μαρτίου 1901 απολύεται των καθηκόντων του με το γνωστό δ/γμα του Πρίγκιπα «περί απολύσεως του επί της Δικαιοσύνης Συμβούλου Ελευθερίου Βενιζέλου». (Εφημερίς Κρητ. Πολιτείας, τεύχος Β', έτος Β', αρ. 17 της 19-3-1901). Έτσι, ο Βενιζέλος αναλαμβάνει πλέον και επίσημα την αρχηγία της Αντιπολιτευσής.

Μια ολόκληρη τριετία η διαμάχη οξύνεται καθημερινά, τα πάθη εντείνονται, μέχρι και η Εκκλησία αναμειγνύεται έντονα, η διοίκηση παραλύει, η Επανάσταση καθίσταται κάθε μέρα αναπόδραστη, γιατί η δεσποτική διακυβέρνηση της Κρήτης από τον Πρίγκιπα δεν αντέχεται πλέον.

Και στις 10 Μαρτίου 1905 «**εκρήγνυται**» στο Θερίσο κίνημα για την κατάλυση της Αρμοστείας εξ αιτίας της αποτυχίας των χειρισμών και της απολυταρχικής διοίκησης του Πρίγκιπα.

Ακολουθούν (11.3.1905) Επαναστατικά -ψηφίσματα υπέρ της Ενώσεως, ενώ υψώνεται η Ελληνική Σημαία. Στις 25-3-1905 στα Κεραμειά, ο Βενιζέλος εκφωνεί ενθουσιώδη πανηγυρικό. Το ένοπλο Κίνημα οργανώνεται και επεκτείνεται παντού. Ο Πρίγκιπας σε αντιπερισπασμό προκηρύσσει εκλογές στις οποίες οι Βενιζελικοί δε συμμετέχουν!

Η **τριανδρία (Βενιζέλος-Μάνος-Φούμης)** συναντάται με τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων στις Μουρνιές (2 Ιουλίου 1905) και τέλος μετά από επανειλημμένες συνομιλίες με τις Μεγ. Δυνάμεις, τερματίζεται το Κίνημα (Νοε. 1905).

Η απήχηση του Κινήματος στην Τύπο και στις ψυχές των Κρητικών, υπήρξεν συγκινητική.

Μια από τις αρχαιότερες εφημερίδες των Αθηνών, οι «**ΚΑΙΡΟΙ**» (Δ/ντής: Π. Κανελίδης) που το 1905 διήνυε το 33ο έτος κυκλοφορίας της, στο φ. της 25-3-1905 με αρκετά ευ-

Λιθογραφία που κυκλοφορούσε στην Ελλάδα περί το 1910

μεγέθεις τίτλους έγραφε: «**Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ**».

«**ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗΝ**».

«**ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΣΤΑ ΚΕΡΑΜΕΙΑ**».

«**ΤΑ ΔΙΒΩΝΗ ΣΥΡΑΤΕΥΜΑΤΑ ΑΠΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΑΛΙΚΙΑΝΟΝ**», κ.ά. ενώ τα σχετικά κείμενα είναι συγκινητικά: «**Δακρύνοντες οι γέροντες οπλαρχηγοί και όλος ο κόσμος - καθ' ά μας τηλεγραφούν εκ Χανίων - αναμένουν ότι αυτή η Επανάστασις θα είναι η τελευταία και η εντυχεστόρα!**»

«**Εις Κεραμειά - σήμερον 25ην Μαρτίου 1905 - ομιλεί ο Β. και κηρύσσεται πανηγυρικός η Ένωσις.**»

«**Οι πάντες είναι αποφασισμένοι να επιμείνουν μέχρις εσχάτων! Διαφαίνεται η φιλική υποστήριξις μας εκ των Δυνάμεων**», κ.ά.κ. **λίαν ενθουσιώδη!**...

Έχουν ειπωθεί και γραφεί πολλά για το Κίνημα του Θερίσου. Αρμοδιότερος όλων για την οριστική ερμηνεία του, είναι ο δημιουργός του, ο οποίος απαντώντας σε ερωτηματολόγιο του Γουλιέλμου Όττο, Δ/ντή του Πρακτορείου Uta Press Service της Βιέννης, με ημερομηνία 17/30 Σεπτ. 1905, για τους σκοπούς και στόχους του Κινήματος Θερίσου, του έγραφε:

«... **Θέρισσον τη 17/30 Σεπτεμβρίου 1905.**

Αγαπητέ φίλε,

Έχω την τιμήν να δώσω κατωτέρω τας απαντήσεις μου εις τα ερωτήματά σας.

Όσον αφορά το **πρώτον ερώτημα:**

Δεν παρητήθησεν της θέσεώς μου ως υπουργού του πρίγκιπας «**μεταπειθήσας εκ του κόμματος αυτού τους επαναστάτας**». Ήμουν υπουργός της Δικαιοσύνης της πρώτης κυβερνήσεως του πρίγκιπας. Αλλά από τεσσάρων ήδη ετών ήμουν ο ηγέτης της αντιπολιτευσής.

Καθ' όσον αφορά το **δευτερον ερώτημα.** Δεν έχω καμμίαν επίσημον θέσιν εν τη διενθύνσει της κινήσεως.

Ως προς το **τρίτον ερώτημα:**

Σκοπός της κινήσεως είνε η ένωσις της Κρήτης μετά του βασιλείου της Ελλάδος. Έως τώρα δεν εσημειώσαμεν επιτυχίαν. Αλλά έχομεν κάποτε την ελπίδα ότι εν τέλει οι προστάτες Δυνάμεις θ'αναγκασθούν ν' αναγνωρίσουν ότι η μόνη δυνατή λύσις του κρητικού ζητήματος είνε η ένωσις μετά της Ελλάδος. Εφ' όσον εις το προσεχές μέλλον η κίνησις θα παρέμεινεν άνευ επιτυχίας, η επανάστασις θα συνεχισθή, έως ότου επιτύχη ή καταπνιγή. Ουδένα λόγον έχομεν, όπως εγκαταλείψωμεν την έδραν μας, το Θερίσσον.

Ως προς το **τέταρτον ερώτημα:**

Μία των κυρίων αφορημών του επροκάλεσαν την εξέγερσιν είνε η τυραννία, την οποίαν ήσκησεν ο πρίγκιπς. Επειδή όμως σκοπός μας δεν είνε μόνον η κατάργησις της απολυταρχίας, αλλά μάλλον η ριζική λύσις του κρητικού ζητήματος, δεν είχαμεν λόγον να προσλάβωμεν εχθρικήν θέσιν προσωπικώς κατά του πρίγκιπας. Ο πρίγκιπς όμως από της αρχής της κινήσεως, προσέλαβε στάσιν εχθρικήν κατά των επαναστατών, όχι μόνον από προσωπικήν έχθραν κατά των ηγετών της κινήσεως, αλλά και διότι αποβλέπει εις λύσιν τον κρητικού ζητήματος, η οποία δεν εναρμονίζεται πλήρως προς το εθνικόν μας ιδεώδες.

Ως προς το **πέμπτον ερώτημα:** Εντυχώς διαθέτομεν αρκετά ποσά όπως συνεχίσωμεν επί μακρόν ακόμη την επανάστασιν.

Ως προς το **έκτον ζήτημα:**

Ιστορία

Δεν ελάδομεν τα όπλα κατά των προστάτιδων Δυνάμεων. Αποβλέπομεν κυρίως, προσφεύγοντες εις τα όπλα, να επισύρωμεν την προσοχήν των προστάτιδων Δυνάμεων επί του αδυνάτου της συνεχίσεως του τωρινού status quo, και ν' ασκήσωμεν ηθικήν πίεσιν επί αυτών.

Ως προς το τελευταίον ερώτημα:

Ο ελληνικός λαός διάκειται λίαν συμπαθώς προς την επανάστασίν μας. Αντιθέτως η στάσις της ελληνικής κυβερνήσεως δεν είναι φιλική.

Αν εγνωρίζα καλύτερον την ωραίαν σας γλώσσαν, οι απαιτήσεις μου θα ήσαν διεξοδικώτεραι. Η δυσκολία όμως να εκφρασθώ εις μίαν ξένην γλώσσαν, την οποίαν τόσο λίγον ολίγον γνωρίζω, με ηνάγκασε να είμαι συντομώτερος ή όσον επεθύμουν».

Μετά φιλικών χαιρετισμών Ε. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Τα παραπάνω νομίζομε ότι ξεκαθαρίζουν οριστικά, τα σχετικά με το Θέρισο και δίδουν καίριες απαντήσεις στα λιβελλογραφήματα της εποχής. Η Κρητική λαϊκή μούσα, από την πλευρά της, τι μας έχει πει και τι μας έχει ψάει για το Κίνημα του Θερίσου; Εμεινεν απαθής μάρτυρας και παρατηρητής των γεγονότων, ή ακολούθησε τη γραμμή του Βενιζέλου ή του Πρίγκιπα; Στη συνέχεια, θα παρακολουθήσουμε, την προσφορά της (ως έχει) μέσ' από τις πηγές της εποχής, που κατέστη δυνατόν να ερευνηθούμε. Κι αρχίζουμε:

Από τη στιγμή «που άπτησεν» ο Πρίγκιπας στην Κρήτη (9 Δεκεμβρίου 1898), τα έμμετρα καλωσορισμάτα που απαγγέλλθηκαν, πέραν των επίσημων λόγων, τα φυλλάδια με επικόρες ρίμες και μαντινάδες, που κυκλοφόρησαν κατά τις υποδοχές του Πρίγκιπα σε κάθε πόλη και χωριό που επεσκεπτότο, συγκροτούν αρκετούς τόμους. Ένα ελάχιστο δείγμα αυτής της Λαϊκής Ποίησης, προτάσσομεν εδώ, πριν φτάσουμε στα σχετικά με την Επανάσταση του Θερίσου (1905) λαϊκά ποιητικά δημιουργήματα της Κρήτης!

Πρώτο κείμενο ας είναι του Κ. Διγενάκη, «η 9η Δεκεμβρίου [1898]». Στους είκοσι δεκαπεντασύλλαβους του τραγουδιού του, ο δημιουργός του αναρωτιέται αν υπάρχει Κρητικός που να μη γιορτάζει σήμερα, τέτοια Μεγάλη μέρα για την Κρήτη. Ας τον παρακολουθήσουμε:

1. «-Ποιος δεν γιορτάζει σήμερα, ποιος Κρητικός δεν χαίρει και ποιος δεν κλαίει από χαρά και ποιος δεν συγκινείται; 'ς της Κρήτης την Ανάσταση ποιος δάφνη δεν προσφέρει; Τους ήρωας που πέθαναν ποιος δεν τους ενθυμείται...»

Στ. Ανδρουλαϊκάκης: "Ευτέρπη..." Χανιά, 1903.

Πέντε χρόνια αργότερα (29-11-1903), κατά τη δεύτερη επίσκεψη του Πρίγκιπα στα Μεσολά, ο διδάσκαλος του χωριού (Ευάγ. Κληματακόης) εκφράζοντας και την άποψη των κατοίκων «του ρομαντικότατου χωριού», στην κατάληξη, της και πάλιν, έμμετρης προσφώνησής του, ερωτά τον Πρίγκιπα:

1. ... «Μ' άκουσε, Βασιλόπουλο, κι εμάς το μυστικό μας αν και είν' δικό Σου μυστικό, γιατί ο ίδιος πόνος μας βασανίζει όλους μας. Δεν έφτασεν ο χρόνος όπου της Μάννας της γλυκειάς τα στήθια της θα δρούμε; 5. κι αχώριστα θα ζήσωμε; «Πότε θα ενωθούμε;...»

Ο ανταποκριτής της εφ. «ΕΡΕΥΝΑΣ» (α.φ. 182/5-12-1903, σ. 1η) απ' όπου το παράθεμα, δεν αναφέρει απάντηση στο «κοφτό» ερώτημα του λαϊκού ποιητή: «Πότε θα ενωθούμε;» από τον υψηλό αποδέκτη...

Μια ακόμη ανάλογη ρίμα, με την ένδειξη: «Βαφές-Χανίων, από χειρόγραφο του Σ. Μ. Ζερβού», ο συλλογέας - ερευνητής Γεώργιος Εμμ. Πάγκαλος, στον έβδομο τόμο του έργου του: «Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Κρήτης», μας διασώζει. Η ρίμα αναφέρεται στα χρόνια της Αρμοστίας του Πρίγκιπα Γεωργίου και κύρια στην «αυταρχική» περίοδο της διοίκησής του, όποτε:

«... Και τον λαόν εμοίρασεν ο ηγεμών στη μέση και αγάπησένε ται μισούς και τσ' άλλους κατατρέχει».

Και δογματίζει ο λαός:

«Δεν έπρεπε του ηγεμών ετούτο να το κάμει, να αγαπήσει ται μισούς και τσ' άλλους να ξεβγάλει...».

Και το ποτήρι ξεχείλισε, από τα διατρέξαντα γεγονότα...

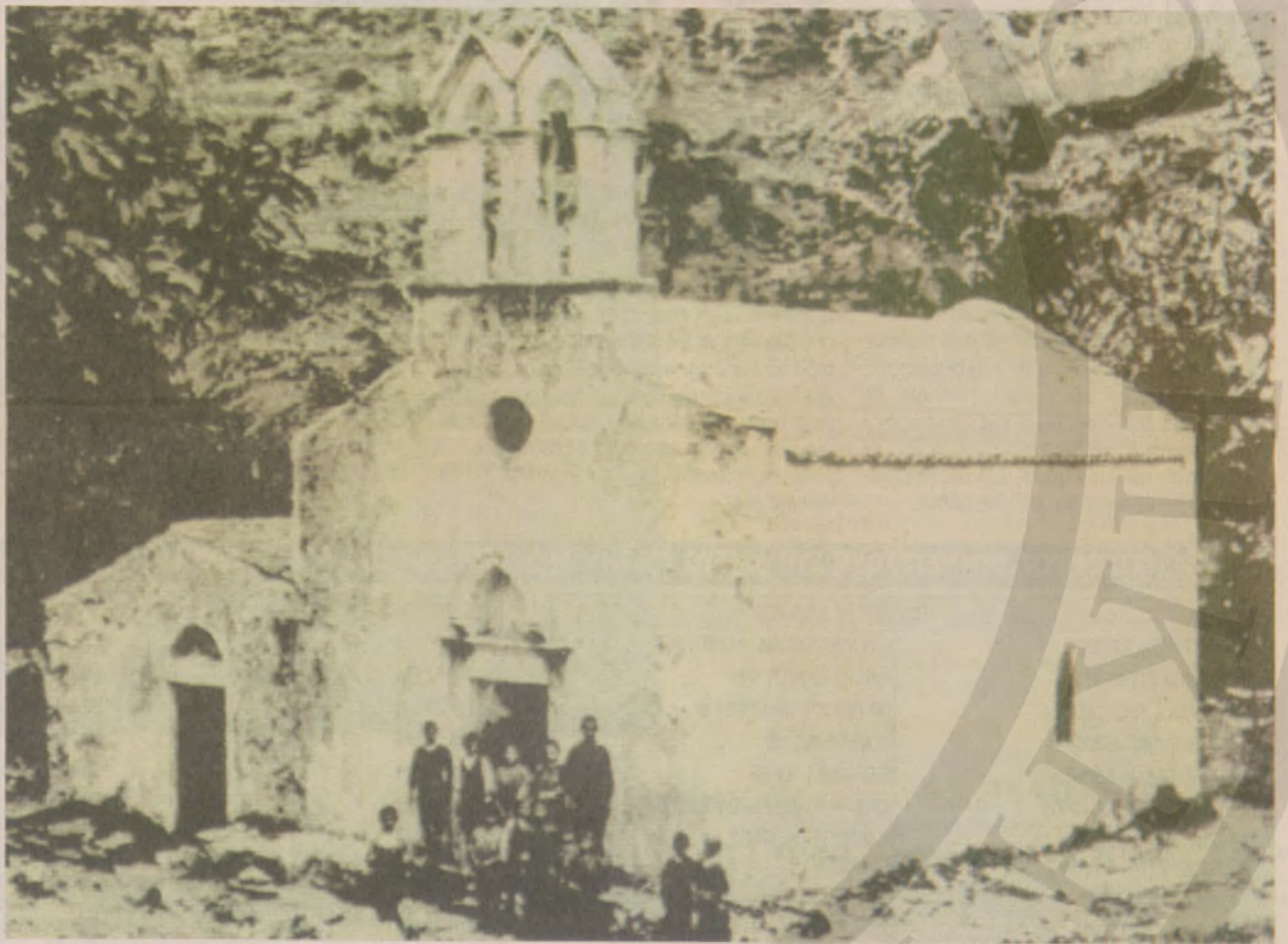
Έτσι: - «Στις 10 Μαρτίου του 1905, ο Ελευθέριος Βενιζέλος, επικεφαλής σημαντικής μερίδας της αντιπολιτευτικής κινήσεως, κήρυξε στο χωριό Θέρισο, στους πρόποδες των Λευκών Ορέων, ένοπλο επαναστατικό κίνημα. Στο πλευρό του, ως μέλη της Επαναστατικής Τριανδρίας, συμμετείχαν ήδη ο Κωνίνος Φούμης και ο Κωνίνος Μάνος.

Χίλιοι περίπου άνδρες, οι μισοί ένοπλοι, συνιστούσαν την κύρια επαναστατική δύναμη, ενώ παράλληλα, οι διασκορπισμένοι οπαδοί του κινήματος επιχειρούσαν να το ενισχύσουν ηθικά ή και να δημιουργήσουν επαναστατικές εστίες και στα υπόλοιπα διαμερίσματα της χώρας. Ηγετικές προσωπικότητες, τον τόπο, με πρώτο τον Ι. Σφακιανάκη, εμφανίζονταν, με δηλώσεις ή και δημόσιους λόγους, αλληλέγγυοι προς τους κινήματιες.

Η σύνδεση της επαναστατικής εκτροπής με τις πολιτικές εξελίξεις των ετών 1901-1905 είναι άμεση -όχι μόνο προβαλλόταν ως βασικός σκοπός της εξέγερσεως η προώθηση της ενω-

Η τριανδρία του Θερίσου Κ. Φούμης, Ε. Βενιζέλος, Κ. Μάνος

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο Θέρισο, η οποία συνδέεται με την έναρξη του επαναστατικού κινήματος

τικής λύσεως, την οποία δεν είχε πετύχει να εξασφαλίσει ο ύπατος αρμοστής παρά τις εξαιτείες προσπαθειές του, αλλά και τα αίτια της συνάπτης με την επιτενόμενη εσωτερική κρίση...» (Ιστορία Εκδοτικής, ΙΔ' 209).

Στην επαναστατική συνέλευση της 11ης Μαρτίου κηρύχθηκε η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα και υψώθηκε η Ελληνική Σημαία!

Ο Ελευθ. Βενιζέλος, φυσικός αρχηγός του νέου αυτού επαναστατικού κινήματος, ανέλυσε με σαφήνεια την πολιτική κατάσταση της Κρήτης, σε πανηγυρικό λόγο, που εξεφώνησε στα Κεραμειά στις 25 Μαρτίου 1905, με την ευκαιρία της εθνικής επετείου, όπου μεταξύ των άλλων είπε:

«... Εδέχθημεν τον Ύπατον Αρμοστήν μόνον ως κομίζοντα τον αρραβώνα της Ενώσεως της Κρήτης μετά της Ελλάδος. Αλλ' ο αρραβών διήρκεσε τόσον πολύν, ώστε το στάδιον της μησηταίας κατήνησεν απεχθές, καθ' όσον δεν επήλθεν η πρόοδος η προσδοκωμένη και συμφυής προς την απρόκτιθην της Ελευθερίας. Υπό το απεχθές τούτο καθεστώς παρενεβλήθησαν παρεξηγήσεις αίτινες το κατέστησαν απεχθώτερον. Καθ' έκαστον ταξίδιον του Πρίγκιπος επιστεύετο ότι θα γίνει η Ένωσις. Παρήλθον ήδη έξ έτη. Ητο φυσικόν ο Κρητικός Λαός να προσφύγει άπαξ έτι εις τα όπλα, όπως καταστήσει εναργεστέραν την ανάγκην της εθνικής του αποκαταστάσεως...»

(Θ. Δετοράκης Ιστορία της Κρήτης, σ. 445)

Αυτή είναι η επίσημη κατάθεση της Ιστορίας, πάνω στο θέμα.

Σε μια άλλη συνεισφορά μας σ' αυτό, θα έχει το λόγο μόνο η λαϊκή μούσα της εποχής. Και είναι θαυμάσια! Για σήμερα όμως σταματάμε εδώ!

Για όσες και όσους θέλουν να γιορτάσουν μαζί με το "άλλο τους μισό"

Βραδιά Ανδρογυνίας

Μανουάλι
καλλιφταγείον

Δευτέρα 8 Μαρτίου
μετά τις 21.30 η ώρα

Τραπέζια ενός, δύο ή τριών ζευγαριών

Εγκαιρες κρατήσεις στο 6973 554266
τημή (ανά ζευγάρι) 50 ευρώ

Πλήρες μενού και ένα μπουκάλι κρασί "Ορθή Πέτρα", κτήμα Ζαχαριουδάκη